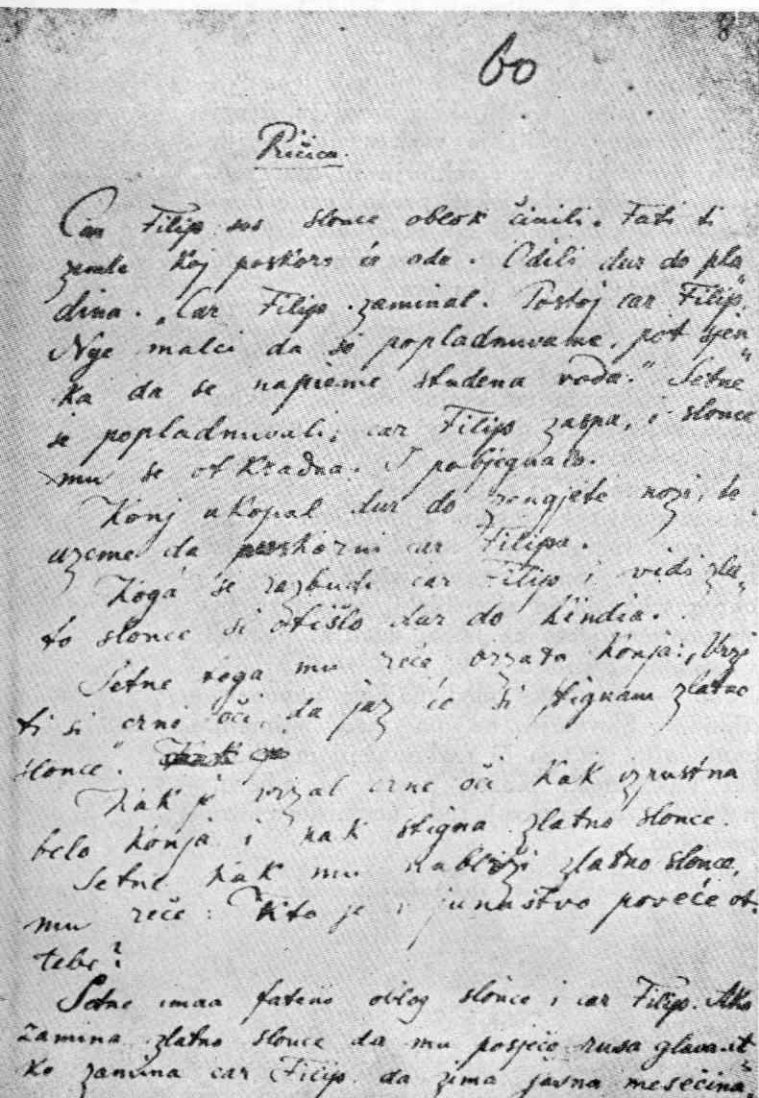

STANKO VRAZ, »ILIR IZ ŠTAJERA«, IZDAJATELJ MAKEDONSKIH NARODNIH PESMI

Stanko Vraz, izraziti predstavnik ilirizma pri Slovencih, ni obračal svoje pozornosti proučevanju samo slovenske in hrvatske ljudske poezije, temveč se je, kot slovanofil, z velikim zanimanjem lotil proučevanja ljudskih pesmi tudi pri drugih slovanskih narodih. Še za časa študij v Gradcu se je Vraz posebno zanimal za zgodovino in književnost Slovanov. V tem štajerskem mestu se je gibal največ v slovanskih krogih in je pokazal še posebno aktivnost pri otvarjanju slovanske čitalnice v mestu. Svoje zanimanje za ljudsko poezijo drugih slovanskih narodov omenja Vraz tudi v prvem (»ilirskem«) predgovoru svoje zbirke »Narodne pesmi ilirske, koje se pevaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske« (U Zagrebu. Ilir. nar. tiskara Dr. Ljudevita Gaja. 1839, XXVI + 204 str.). Tam piše Vraz, da ima za cilj izdati ljudske pesmi raznih slovanskih plemen. Da bi poglobil svoj interes za ljudsko poezijo drugih slovanskih narodov, je Vraz sto-

pil v stik z znanimi slovanskimi učenjaki in pisatelji, kot n. pr. z Vukom Karadžićem, I. Sreznjevskim in Viktorjem Grigorovičem. Bivanje tega zadnjega v Zagrebu v jeseni leta 1846 izkoristi Vraz, da bi dobil od njega določen del makedonskih ljudskih pesmi, ki jih je Grigorovič zbral o priliki svojega obiska v Turčiji.

Svoje razmerje do Grigoroviča posebno nazorno opisuje sam Vraz v »Kolu« (IV, 1847). Tam omenja, da je Grigorovič obiskal slovanske dežele v Turčiji in da je pri tem obisku poleg zbiranja drugega materiala »nagarnuo i silu božju narodnih pesamah. Ima ih na broju do 200 komadah, i sva je prilika, te je ta sbirka najbogatia i najznamenitija, što ih dosad imamo.« Vraz dalje omenja, da je o priliki svojega obiska v Zagrebu Grigorovič ponudil njemu, naj izpiše določeno število makedonskih ljudskih pesmi in da naj jih uporabi po »svom nahodjenju«. Vraz pravi: »I tu ja prepisem i sastavim u hitnji do 60 većih manjih komadah narodnih pesamah«. Iz rokopisa, ki ga je dobil od Grigoroviča, je Vraz uredil stihe in tako urejene jih je dal v tisk take, kakor so se prepevali. Vraz je uporabil tudi tiskane zbirke Karadžića, Bogojeva in dobil neke pesmi tudi od Sreznjevskega. Od vsega tega gradiva je napravil izbor in ga tiskal v »Kolu« (IV, 37–36; V, 24–34). Skupaj je objavil 33 pesmi, deleč jih v lirске (20 pesmi) in epske (13 pesmi). Od objavljenih je 24 makedonskih in 9 bolgarskih. Vse pesmi je opremil z uvodom in pogovorom. V uvodu je skušal dati geografski in etnografski opis plemena »našeg koljena, narod jedan raztarkan po poljih i gorah stare Moezie, Tracie, Macedonie i istog Epira, o kojem mi ovde na zapadu neznamo gotovo ništa drugo, nego da bedni i ubogi služi cara turskog i da govori nekakvo narečje slovensko, od kojeg smo medjutim mi dosad ostali čisti kolik od arabštine ili sanskrita.« Vraz dalje omenja, da je zgodovina tega naroda bila zaprta knjiga z nerazrezanimi listi. In za razvijanje ljubezni do tega naroda se je potrudil on, da razreže »vsaj en list od te knjige«, s tem da objavi nekaj narodnih pesmi. Preden objavlja Vraz pesmi same, omenja historiat njihovega zbiranja. Nato opisuje

Sl. 1. Vrazov prepis makedonske narodne pesmi »Car Filip sos slonce oblok činili«

pesmi in daje kratka pojasnila. Med makedonskimi pesmimi je njih večji del iz zahodne Makedonije. Druge so iz južne in vzhodne Makedonije.

Vraz je objavil samo en del pesmi. Dr. H. Polenaković, ki je proučeval Vrazovo ostalino v bibliotekah v Zagrebu in Ljubljani, je v Zagrebu našel še 16 novih pesmi. Konstatiral je, da je Vraz pri redakciji narodnih pesmi ravnal precej svobodno in da je izvršil neke določene spremembe in krajšanja. Večji del pesmi iz Vrazove zapuščine so makedonske, bolgarske so samo štiri. Dr. Polenaković je objavil najdene pesmi iz Vrazove zapuščine in je še dovolj kritičen v njihovem komentiranju. Avtor je objavil 9 makedonskih pesmi in eno pripovedko in štiri bolgarske in eno pripovedko. Na koncu dodaja slovarček manj znanih besedi ob makedonskih in bolgarskih tekstih.

Velike so zasluge Stanka Vraza za populariziranje makedonske ljudske poezije. Bil je med prvimi pionirji, ki so publicirali znatno bogastvo makedonske ljudske poezije. Objavljene makedonske narodne pesmi s strani Stanka Vraza kakor tudi iz njegove ostaline bodo služile kot izvrstno gradivo za nadaljnje folklorne študije.

Hristo G. Andonovski

OPOMBA

V tem donesku dajemo prikaz del prof. dr. Haralampija Polenakovića: »Makedonska narodna pesna vo prvata polovina na XIX. vek. II. Vuk St. Karadžić; V. I. Gnjorović i Stanko Vraz kako sobirači i izdavači na makedonskata narodna pesna. Imnina II/5 (1950), separat s. 23-27. (Idem in »Stranici od makedonskata književnost«. Skopje 1952, 55-62); Makedonske narodne pesme u Vrazovoj zaostavštini. Zagreb, Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, 1951. Poseban otisak iz 21. knjige »Gradje za povijest književnosti hrvatske, s. 265-84, faks. 1-3. Uporabljali smo tudi dela: dr. Karel Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva, I. zv. V Ljubljani, 1894; Šlodnjak Anton, Pregled slovenskega slovstva, Ljubljana 1934.

MUZEJSKE NOVICE

DELO IN RAZVOJ NOTRANJSKEGA MUZEJA V POSTOJNI

Kdo ne pozna Postojne in njene slovite Postojnske jame? Ne samo po domovini, temveč tudi daleč v tuje kraje seže glas o njenih podzemskih lepotah. Poleg čudovite Postojnske jame pa je nedvomno velikega pomena in važnosti tudi Notranjski muzej, ki hrani in zbira raznovrsten material s področja našega Krasa.

Noben začetek ni lahek, povsod je treba imeti trdno voljo in zaupanje v pomoč skupnosti, če hočeš preko ovir priti do cilja. Prvotno je imel muzej svoje prostore v stavbi, kjer je sedaj Dom JLA, ki pa nikakor ni ustrezala niti potrebam, še manj pa namenom muzeja. Po dolgih romanjih je končno muzejski inventar prišel v prostore, kjer je danes. Negativna posledica tega neprestanega preseljevanja pa je bila obraba inventarja, da ne omenim tudi vseh izgub, ki so pri tem nastale.

Morda bo koga zanimala zgodovina najstarejše postojnske stavbe — stavbe, v kateri je sedaj muzej in ki so jo sezidali postojnski graščaki. Ti so se ssem naselili po nesreči, ki jih je zadela na Soviču. Lep je Sovič; na hribčku so še vidni ostanki gradu, ki je proti koncu XVII. stol. pogorel. Trnje in plevel domujeta v kraju, kjer je nekdanja gospodovala postojnska gosposka — strah in trepet podložnih jim tlačanov. V tem

novem gradu so se odslej vrstile in gospodovale različne grofovske in ugledne rodbine, dokler se ni vanj leta 1848 vselila sodnija. Tudi po osvoboditvi 1945 je sodišče ostalo v tej zgradbi, a to le do leta 1951, ko si je poiskalo drugo stavbo. In šele takrat je muzej prišel do prostorov, ki so vsaj za silo ustrezali.

Lep je postojnski muzej, mnoge zgodovinske priče hrani v svojih štirih oddelkih, ki se jim bodo v kratkem pridružili še novi; tako bo iz dneva v dan lepši in popolnejši.

Težka in masivna vrata se počasi odpro. Tišino zmoti zvonček nad vrati, nato se še ta umiri in vse je zopet tiho, kakor je bilo prej. V tej tišini se človeku ustavijo oči na starem viteškem oklepu, ki ponosno sameva na levi. Ob njem stoji kamenit Cobenzlov grb, dalje po stenah pa so razstavljeni še drugi grbi fevdalnih gospodov Postojnske. Zraven pa vidiš tudi rimske amfore, beneški grb, hebebarde, turške sablje ter druge predmete, ki nas spominjajo na davno preteklost.

Sl. 1. Stavba Notranjskega muzeja v Postojni